

Romanička crkva i freska, ostaci arhitektonske dekoracije klaustra i nadgrobne ploče iz crkve, te arhivski podaci o građevnim i klesarskim radovima u samostanu od kraja XIV. do kraja XV. stoljeća tema je priloga I. Petricolia "Umjetnička baština samostana Sv. Krševana do 16. stoljeća" (str. 309 – 331). Autor napose ističe ulogu opata Petra Kršave i Deodata Veniera na izgradnji stupova galerije klaustra, ukrašenih prozora i zvonika te naručivanju obrednih knjiga od venecijanskih minijaturista iz XV. stoljeća.

U prilogu "Barokne umjetnine u crkvi Sv. Krševana u Zadru" K. Prijatelj (str. 333 – 342) analizira nadgrobni spomenik mletačkog providura M. Zorzia (1671), glavni oltar crkve iz 1672 – 1701. godine te sliku G. Angelia "Sv. Zoilo izvlači tijelo Sv. Krševana iz mora kod Grada".

Navodeći planove o restauraciji u prilogu "Obnova samostana Sv. Krševana u 19. stoljeću" (str. 343 – 352) M. Stagličić upozorava da najveći zahvat iz vremena francuske uprave nije nikada ostvaren, dok je obnova samostanskih prostora za potrebe gimnazije i konvikta izvršena 1822, odnosno 1842. godine.

U prilogu "Narodni muzej u samostanu Sv. Krševana u Zadru" (str. 353 – 370) Š. Batović upozorava na povijest sakupljanja muzejske građe u razdoblju prosvjetiteljstva i romantizma u XVIII. i XIX. stoljeću. Autor prikazuje osnivanje Muzeja 1832. godine u nekadašnjoj pučkoj školi te njegovo premještanje u zgradu ukinutog samostana 1845. godine.

Prikazujući "Školstvo u samostanu Sv. Krševana" (str. 371 – 379) S. Obad ističe da je ovdje utemeljeno crkveno školstvo u Zadru. U razdoblju mletačke uprave postupno slabi gospodarska i kulturna uloga samostana te vodeću ulogu u obrazovanju redovnika preuzimaju dominikanci i franjevci, da bi francuska uprava u samostanu utemeljila licej, koji prerasta u Centralnu školu na visokoškolskoj razini.

R. Jurić u prilogu "O mogućem Muzeju samostana Sv. Krševana" (str. 381 – 401) kronološki prikazuje različita razdoblja u prošlosti samostana, te upozorava na mogućnost egzistiranja zamišljenog muzeja u prostorima okolnih zgrada.

Na kraju se nalazi abecedno kazalo imena koje je sastavio R. Bacalja (str. 403 – 412).

Zaključujući prikaz radova sa znanstvenog skupa, potrebno je istaknuti njihov interdisciplinarni karakter, zahvaljujući čemu je tisućugodišnja povijest Sv. Krševana prikazana u svjetlu povijesnog, gospodarskog, kulturno-umjetničkog i duhovnog razvoja.

Lovorka Čoralić

GRAĐA I PRILOZI ZA POVIJEST DALMACIJE

Split 1990. Svezak 11. izdanja Historijskog arhiva u Splitu, str. 348.

Jedanaesti svezak izdanja Historijskog arhiva u Splitu ima vrlo koristan sadržaj i za svakog povjesničara i svakog arhivista koji se bavi Dalmacijom i Hrvatskom i stoga treba pozdraviti njegovo izlaženje. On u mnogočemu dopunjava ediciju "Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odjelima u SFRJ", tj. njegov svezak za SR Hrvatsku, koji je u izdanju Saveza arhivskih radnika Jugoslavije izašao 1984. u Beogradu. Smatramo da njegovo izlaženje nije zakasnjelo i da je dobrodošlo danas kao što bi bilo dobrodošlo i 1982. kada je održan znanstveni skup u Splitu (4 – 6. XI. 1982) u povodu 30-godišnjice osnivanja Historijskog arhiva u Splitu na kojem su arhivisti više arhiva, ali i znanstveni radnici i profesori podnijeli saopćenja o arhivskoj građi za srednju Dalmaciju na području na kojem žive i rade.

S obzirom na to da ovdje prikazani svezak ima obljjetnički karakter poslije predgovora odgovornog urednika i direktora Historijskog arhiva u Splitu Nade Jaman nalaze se dva rada o splitskom arhivu. Prvi od N. Jaman analizira stanje u arhivu i traži bolje preduvjete za zaštitu arhivske građe na ovom području budući da od svog osnutka 1952. arhiv nije nikada imao zadovoljavajući smještaj niti potrebnu financijsku podršku nadležnih ustanova. Autorica kritizira što ni poslije požara u arhivu 1969. godine, koji je potpuno uništio 25 fondova novije građe i nagorio 28, splitska arhivska služba nije dobila bolji tretman, a to se odrazilo i u odnosu splitskog arhiva prema kulturnoj baštini splitske regije te unatoč ugroženosti neka arhivsko-registraturna građa i zbirke nisu mogle biti primljene u arhiv na trajno i dobro čuvanje. Ograničen prostorno i kadrovski, što je u uzročno-posljedičnoj vezi, arhiv ne može djelovati ni kao informativno-dokumentacijski centar, iako ima više građe na terenu (3859 tek. metara) nego u arhivskim spremištima (3120 tek. metara). Po mišljenju autorice problemi se ne mogu riješiti bez odgovarajuće arhivske zgrade. O novoj arhivskoj zgradi, za koju je izrađen idejni projekt i dana lokacija na Spinutu, piše Vladimir Krstulović u drugom radu. U ovaj blok sveska trebalo bi uvrstiti i rad Petra Ćurina o problematici arhivsko-registraturne građe na području nadležnosti Historijskog arhiva u Splitu.

Za povjesničare su svakako najzanimljiviji konkretni podaci o arhivskoj građi i njezinoj lokaciji, a to je predmet druge skupine radova. U radovima je obično izvršena podjela na stariju i noviju građu, pa čak i onda kada isti autor piše o građi koja je nastajala tokom srednjeg i tokom novog vijeka do suvremenosti. Radovi su vrlo različiti po pristupu materiji, ovisno o interesu i zanimanju autora. Tako prof. dr. Tomislav Raukar piše o važnosti splitskih notarskih spisa za ekonomsku i društvenu povijest od četrnaestog do šesnaestog stoljeća, uz posebno naglašavanje vrijednosti izvoznih dozvola. Rad Miloša Miloševića o sadržaju kotorskih notarskih knjiga, u kojima ima također podataka za srednju Dalmaciju samo nadopunjava važnost ove vrste podataka. Ovoj skupini pripada svakako i rad Spahe Fehima iz Orijentalnog instituta u Sarajevu koji daje presjek pet "tahrir defterlera" (turskih katastarskih knjiga), koji su nastajali radom posebnih državnih komisija uz utvrđivanje prihoda timara, zemeta i hasova te vakufskih i mulkofskih imanja. U ustanovi ovog autora čuva se i originalni turski tekst putopisa Evlije Čelebije. Nikola Crnković je prikazao fondove Historijskog arhiva u Rijeci u kojima se može naći dosta bilježaka za pomorce, trgovce i brodograditelje srednje Dalmacije, a u ovaj rad uvršten je i jedan zanimljiv osvrt na poslijeratnu sudbinu arhivskih fondova nacionaliziranih ili konfisciranih brodarskih poduzeća i brodogradilišta s pregledom rada tvorca fonda. Stanko Piplović je prikazao građu za proučavanje fortifikacija u srednjoj Dalmaciji u bečkom Ratnom arhivu. Osvrt na arhivske fondove koji sadržavaju podatke o srednjoj Dalmaciji dao je i dr. Vladimir Koščak za Arhiv Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti uz naglašavanje važnosti 86 kodeksa i dopisivanja uglednih ličnosti političkog i društvenog života Dalmacije. U nastavku Martin Modrušan opisuje stariju, a Josipa Paver noviju građu Arhiva Hrvatske u Zagrebu u kojima ima podataka za srednjodalmatinsko područje. Ante Usmiani daje isto takvu informaciju za Historijski arhiv u Zadru, a Mato Kapović za još vredniji Historijski arhiv u Dubrovniku. Na povijest dvadesetog stoljeća odnose se saopćenja Lucije Benyovsky o arhivskoj građi sada već ukinutog Muzeja revolucije naroda Hrvatske u Zagrebu, a Ana Feldman i Nedjeljka Krenzicir daju informaciju o mogućnostima istraživanja društveno-političkog života i revolucionarnih zbivanja u Arhivu Instituta za suvremenu povijest u Zagrebu. Milica Miličević i Tonka Župančić obavještavaju nas o adekvatnim mogućnostima istraživanja u Arhivu Jugoslavije u Beogradu, Ema Umek u Arhivu Republike Slovenije u Ljubljani, a Božo Madžar u arhivima Bosne i Hercegovine. Svakako treba spomenuti zaključak Stjeppe Obada na kraju njegova rada o podacima za povijest srednje Dalmacije u bečkim arhivima. On donosi sumaran popis građe vraćene do 1990. u Arhiv Hrvatske u Zagrebu, ali zaključuje da će radi cjelovitijeg uvida u zbivanja i dalje biti potrebno vršiti dubinska istraživanja određene problematike. U ovom dijelu "Građe" objavljen je i anali-

tički inventar arhiva korčulanske plemićke obitelji Arneri koji je izradio pok. Vinko Foretić, te su prikazani izvori koji sadržavaju informacije za povijest Splita i srednje Dalmacije.

Treća skupina radova 11. sveska "Građe" nosi naziv "O građi na području Historijskog arhiva Split". Karakteristika je ovog dijela da su ga pisali arhivski, znanstveni i drugi stručnjaci iz Splita, ali inače ni po čemu nema vezivne niti između pojedinih priloga. Neki radovi upućuju na mogućnost iskorištavanja arhivske građe u Splitu za određena područja humanističkih i društvenih znanosti. Takav je rad Cvite Fiskovića o arhivskoj građi kao izvoru za povijest likovne umjetnosti i zaštite spomenika. Takav je i rad Nevenke Bezić-Božanić o vrijednosti arhivske građe na području Historijskog arhiva u Splitu kao izvoru za proučavanje života i običaja stanovništva, a na etnosociološka proučavanja odnosi se i rad Vesne Čulinović-Konstantinović. Za arheologiju je zanimljiv rad Nede Anzulović o arhivskoj građi u biblioteci Arheološkog muzeja u Splitu i rad Tomislava Marasovića o bogatstvu arhiva Ejnara Dygvea u Splitu za povijesno-arhitektonska i arheološka proučavanja, a koji arhiv se čuva u Urbanističkom zavodu Dalmacije.

Neke teme u ovoj skupini imaju obilježje inventara. Takav je prilog Dubravke Bošnjak o arhivskoj zbirci Naučne biblioteke u Splitu, Deše Diane o arhivskoj zbirci Muzeja grada Splita te Nike Dubokovića Nadalinića o arhivu Hvara, koji djeluje pod nazivom Centra za zaštitu kulturne baštine Hvara, ali se u ovom članku daju i informacije o vrijednim porodičnim arhivima starih hvarskih obitelji. Važnost arhivskih fondova ovog Centra, ali i građe u crkvenim i privatnim arhivima Hvara naglašava i Marinko Petrić u svojem prilogu.

Gordana Tvrđić objavila je sumarni inventar arhivsko-registraturnog fonda Prve gimnazije u Splitu, a Vladimir Sabolić dao je presjek kroz arhivsku građu o revolucionarnom radničkom pokretu, narodnooslobodilačkoj borbi i izgradnji socijalizma na srednjodalmatinskom području, koja se građa danas nalazi u zbirci dokumenata Muzeja narodne revolucije u Splitu, odnosno splitskog Muzeja.

Na matične knjige rođenih i umrlih, kao na izuzetno vrijedan izvor za mnoga znanstvena područja skrenule su pažnju dr. Danica Božić-Bužančić i Nataša Bajić-Žarko. One objavljuju popis matičnih knjiga izvan Arhiva iz sedamdesetih godina ovog stoljeća. Ivo Babić i Arsen Duplancić prikazali su rodoslovlje i povijest trogirске obitelji Babić-Nutrizio te su vrlo zanimljive njihove opservacije na ekonomsku podlogu i zanimanja članova obitelji u dužem razdoblju.

Nekoliko radova pripada u povijest arhivske misli na našim područjima te imaju šire značenje. Antun Cvitančić pod naslovom "Zaštita arhivske građe po srednjovjekovnom splitskom statutu i par napomena o važnosti arhivskog istraživanja za pravno-povijesnu znanost" upozorio je na činjenicu da već u Splitskom statutu iz 1312. ima odredaba o postupku s arhivskom građom nastalom radom notarskih kancelarija te dovodi ove odredbe u vezu s djelotvornošću institucionalnog sistema i pravcima razvoja određenog društva. Tatjana Kovač u svojem prilogu upozorava da su u toku narodnooslobodilačkog pokreta upravo na području Dalmacije nastali propisi o okružnice o skupljanju i čuvanju arhivske građe.

Iz vlastite prakse znam koliko je važno i osjetljivo pitanje škartiranja i za suvremenu građu, a članak Benedikte Zelić-Bučan "Primjer korisnosti tzv. "nevažne" arhivske građe za rješavanje prijepornih znanstvenih pitanja" podsjeća da je ovo pitanje kod starije građe kudikamo važnije. Autorica rješava problem izraza "besuetie", "bczuvitje", koji se navodi u kartularu Sv. Petra pomoću kupoprodajnih spisa seljačkih obitelji iz Gornjih Poljica te utvrđuje da su često i nevažni privatnopravni spisi važni i korisni povijesni izvori kada želimo rasvijetliti društvene i privredne odnose u društvu.

Kako se vidi iz najkraćeg pregleda sadržaja prikazana edicija Historijskog arhiva u Splitu je nezaobilazan informator svakom povjesničaru srednje Dalmacije. Njezino bogatstvo sadržaja i obilje vrlo korisnih podataka o Historijskom arhivu u Splitu, ali i činjenice da se povijest srednje Dalmacije mora pisati na osnovi građe mnogih drugih arhiva, arhivskih zbirki i obiteljskih

ostavština, čine ovu ediciju vrlo korisnom i edukativnom. To je doista, kako kaže odgovorna urednica "... specifičan vodič za arhivsku građu provenijencije splitskog područja sačuvanu izvan Historijskog arhiva Split".

Mira Kolar-Dimitrijević

GLASNIK ARHIVÁ I DRUŠTVA ARHIVSKIH RADNIKA BOSNE I HERCEGOVINE 30,

Sarajevo 1990.

Jubilarni – trideseti svezak "Glasnika" bosansko-hercegovačkih arhiva i Društva arhivskih radnika, koji izlazi u Sarajevu, omeđuje jedan značajan period u razvoju arhivske službe Bosne i Hercegovine, i to u prvom redu u njegovu organizacijskom vidu, a potom i na stručnom, pa i na znanstvenom području. Ta Republika s različitim narodima, kulturama i civilizacijskim tekovinama, unatoč raznim povijesnim nedaćama i vremenima nesklonim za čuvanje i zaštitu vrela, ipak je uspjela dočekati njihovo sustavno prikupljanje i stručno, pa i znanstveno obrađivanje, i to u cijelom nizu arhivskih institucija, koje su, uglavnom, osnovane poslije 1945. godine. O svemu tome te i o drugim problemima govori sadržaj objavljenih materijala u trideset svezaka spomenutoga arhivskog "Glasnika", čiji je jubilarni svezak pred nama.

Ovaj broj glasila bosansko-hercegovačkih arhivista sadržajno je koncipiran u sedam cjelina: In memoriam, Arhivistika i arhivska služba, Članci i rasprave, Grada, Prikazi i ocjene, Društvene vijesti, Inventari.

Na prvom mjestu nekrolog je Miodragu Čankoviću (1932 – 1990), uvaženom arhivskom radniku, ali i prosvjetnom, sportskom i društvenopolitičkom djelatniku, pomoćniku direktora Istorijskog arhiva u Sarajevu, kojemu je dugo vremena bio i na čelu. Taj rođeni Karlovčanin bio je u trenu smrti glavni i odgovorni urednik ovoga "Glasnika". Autor je niza arhivskih i drugih radova, a, pored ostalog, bio je i predsjednik Saveza arhivskih radnika Jugoslavije, nosilac Nagrade Sarajeva itd. Autor je nekrologa Tonči Grbelja (str. 3 – 4).

U drugoj rubrici Azem Kožar podrobnije govori o "Oblicima, sadržajima i mogućnostima kulturno-prosvjetne djelatnosti arhiva", o predavanjima, izložbama, publikacijama, suradnji sa školama i s masovnim medijima, o nedjelji arhiva, dakle o svemu onome što arhiv i njegov sadržaj može i treba približiti javnosti. Samija Sarić u prilogu "Izložba arhivskih dokumenata u arhivima Bosne i Hercegovine 1982 – 1990" govori o aspektu prezentacije vrela i arhivskog rada općenito kao o važnome dijelu u sistemu komunikacija, osobito sa širom javnošću. Sanenka Pušac piše o "Saradnji arhiva sa sredstvima informisanja" (str. 29 – 30) te, pored ostalog, upozorava na više nego čudnu činjenicu da smo i "danas, na pragu 21. stoljeća, primorani da mnogim našim intelektualcima, o ostalim da i ne govorimo, objašnjavamo razloge rada i postojanja arhiva" (!). Marija Divčić, "Značaj i iskustva u pripremi izložbe 'Bogatstvo jugoslavenskih arhiva'" analizira jedan od najvećih poslijeratnih kulturnih i stručnih pothvata udruženih snaga jugoslavenskih arhivista, koji se ostvario u proteklom desetljeću. Matko Kovačević, pak, daje svoje viđenje svojevrsnoga "vječnog" problema: "Arhivska zgrada i savremena arhivska oprema", o čemu gotovo presudno ovisi ne samo funkcioniranje arhivske službe već i opstanak grade općenito. Muhamed Musa obradio je "Dva fonda tehničke dokumentacije", i to Islamskog starješinstva koje posjeduje oko 700.000 dokumenata za period od 1878. do 1945, te "Energoinvesta" DP "Energoinžinjeringa" iz Sarajeva, poduzeća koje je nastalo u naše dane. Azem Kožar na primjeru

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR
Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Historijski zbornik
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na adresu:
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, za Historijski zbornik
Zagreb, Ul. Đure Salaja 3

Cijena ovog broja iznosi 20 000 HRD

Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo za znanost Republike Hrvatske
Industrogradnja, Zagreb, Savska c. 66 – potpomogla tiskanje rasprave
o Božidaru Magovcu

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošćeva 8 – Zagreb
Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1993.